

Slovenski Pravnik.

Leto XIV.

V Ljubljani, 15. aprila 1898.

Štev. 1.—4.

K uvedbi novih civilnopravnih zakonov.

(Govoril dne 2. januvarija t. l. gospod podpredsednik deželnega sodišča ljubljanskega A. Levičnik.)

Velečastna skupščina! Že dolgo in skoraj od vseh strani zaželjena reforma pravosodja stopila je včeraj v življenje. S čutom radostnega ponosa pozdravljajo avstrijski pravniki ta znameniti dogodek, ki znači važen oddelek v avstrijski pravni zgodovini in uvaja novo dobo sodnega postopanja ter delovanja avstrijskih sodnikov. In zato smo se zbrali danes tudi mi, dostojno praznovat začetek nove dobe in zadostit visokemu praktičnemu in zgodovinskemu pomenu tega dne.

Opravičeno je pač vprašanje, kje neki je bistvo te reforme, ki daje denšnjemu dnevu tak visok pomen, stvarjajoč ga začetkom nove dobe za državljansko pravosodje, v čem se kaže zboljšanje, katero nas mora vse, ki smo poklicani uresničevati naloge novega pravnega postopanja, napolniti z radostjo pa tudi s ponosom.

Moj odgovor na to je: bistvo reforme, to zboljšanje je temeljita prememba temeljnega principa, na katerem je bil vzgajen naš stari sodni red. Kakor veste, gospôda, imel je naš prejšnji sodni red za podlogo formalno resnico; zadovoljil se je vsak, da rabim izraz poročila permanenčnega odseka za pravosodno reformo, le z manj vrednim povprečnim delom pravosodja. Novi civilnopravni red pa hoče z vsemi močmi, da bi prišla prava resnica na dan.

Materijalna resnica, ona ostane smoter prizadevanju vseh oseb, kojim je opraviti s pravdo, in tudi mora ostati; in ta princip, namreč odkritje materijalne resnice, smatram, da po-

vzdiguje pravosodje in s tem tudi sodniški ter zastopniški poklic. In to je jedro stvari.

S premembo svrhe, za katero težé novi pravdni zakoni, s premembo smotra, za kojim isti hité neutrudno, trebalo je združiti tudi premembo sredstev, katerih je treba, da se doseže ta smoter. Najprvo je bila treba dati slovo gospodstvu strank nad pravdnim gradivom. Kakor namreč država, zaščitnica in čuvarica pravnega reda, prevzame nalogo, da brani istinito, ne le navidezno pravico, da pomore istiniti, ne pa navidezni resnici do zmage, onda mora tudi sodniku podeliti ne samo pravico, nego mu tudi naložiti dolžnost, da krepko deluje za odkritje prave resnice. Njemu se ne bode več kakor tedaj, ko je še veljal stari sodni red na podlogi razpravne maksime, ozirati zgol na dejstva in dokaze, katere mu stranke ponudijo, temveč bode moral, svest si naloge v prid dobrega pravosodja, podpirati stranke pri zbiranju in vgotavljanju dokazov in za pravdo važnih dejstev ter sam si poiskati dokazov, kadar in kjer jih koli dobi, s kratka, delovati bode moral, da se razkrije stvarni položaj, kakoršen je v resnici. Da bode tej svoji nalogi kos, podelilo je pravdno pravo sodniku mnogo pravic, katere tvorijo materijalno pravico sodnika-pravdovoditelja; dalo mu je možnost, da si iz neposrednega ustnega občevanja s strankami ali njih zastopniki, s pričami in zvedenci pridobi podloge za odločbo, in oprostilo ga je spon pozitivne dokazne teorije. Vrh tega bodo razprave pred sodečim sodnikom javne. Naj si javnost služi v prvi vrsti v to, da oživi pravno zavest v ljudstvu, da se vzbudi splošno zaupanje do pravosodja, bodi vsled tega sposobnost in zvestoba sodnikov in zastopnikov pod javnim nadzorstvom, naj se mej le-temi neposredno občevanje vrši v primernejših mejah, — gotovo bodo izpovedbe strank in prič bolj resnične in bodo tako olajšale poizvedbo stvarnega položaja. Podloge novemu postopanju so torej ustnost, javnost in prosta ocena dokazov, kar je vse v pomoč pravdnemu redu, da doseže svoj najvišji smoter: odkriti resnico in pravico in jima pridobiti pripoznanje ter veljavo.

Toda važnosti kake naprave ni samo meriti po svrhi, kojo ima, po smotru, za kojim hiti, nego tudi po sredstvih, s katerimi skuša doseči svoj smoter. V tem pogledu pa novega

pravnega reda ne vodijo le doktrinarni oziri, temveč načelo, kojega se drži povsod in vedno, mu je: smotrenost, rabnost. Civilnopravdni zakoni namerjajo, da bi se brez nepotrebnih formalitet, po najkrajši poti, brzo in s kolikor moči majhnimi bremenii pripomoglo materialni pravici do veljave; pravdanje ne bodi samo dobro, nego tudi jednostavno, hitro in cenó. In to skušajo novi zakoni doseči z utešnjenjem ustnostnega principa: omenjam le pripravljalno postopanje, katero je rodila misel, da bi bila ustna sporna razprava predraga, ako bi se rabila zgol za zbiranje pravnega gradiva; nadalje omenjam, da sme dokaze sprejemati odrejeni ali zaprošeni sodnik; da je smeti resumovati vsebino preloženega naroka na znova določeni razpravi; nadalje skušajo to doseči s prvimi naroki, da se odloči, je li slučaj v istini sporen ali le na videz; nadalje s tem, da se rešujejo vprašanja različne pravdne važnosti tudi različnim načinom, ker se opravila odkazujejo senatu in načelniku in so se pravdne incidenčne točke podredile glavnemu postopanju; s tem, da roki in naroki niso več v oblasti strank; naposled s primernim postopanjem v višjih instancah, kjer se samo pretresa višjesodna razsodba, a se ne preiskuje samostojno sporni pravni položaj.

Tako sem skusil po svojih skromnih močeh razložiti z vnanjimi potezami značaj in težnje novega civilnopravnega reda.

Nam, kojih naloga je, presaditi to dobro preišljeno reformo v prakso, nam se je vglobiti v njenega duha, poprijeti se njenih intencij z vso odkritosrčnostjo. Lahko nam to pač ne bode. Kakor je sploh povsodi prehod iz starega na novo težak, nam tudi na tem polju, kamor nam je zdaj stopiti, ne bode manjkalo težkoč. Saj nam prorokuje že stvaritelj pravdne reforme sam čas, »ko bode ustno postopanje povzročalo vsem udeležencem najprej le muko, znoj, trdo nenavadno delo, notranjo in vnanjo neugodnost.« Mnogo bo treba pri tem pozabiti, a vsemu se priučiti.

Popolno poznanje novih zakonov, katero omogoči, da se vporabljaajo v finih kombinacijah brez težkoč, je prvi neobhodni pogoj. Toda še drugo! Da bode zadoščal sodnik svojemu poklicu popolnoma — isto velja tudi za zastopnika — da bode

svojim vzvišenim nalogam popolnoma kos, treba se mu bo tudi dobro ozreti po polji materialnega prava, iti na dno njegovega duha in izpolniti, kjer mu še kaj pomanjkuje. Zakaj vsa struktura starega pravnega reda je bila po tem, da je odvajala sodnika od vednega točnega poznanja materialnega prava. Razsojanje — in tu se je šele pričelo delo sodnikovo — vršilo se je počasi in polagoma; sodnik je lahko vporabil vsa dana mu sredstva, da je proučil pravno sestavo spornega slučaja in po temeljitem razmišljanju sklenil sodbo. Sedaj bode pa moral sodnik že pri ustni razpravi zadevno polje materialnega prava popolnoma poznati, ker bi mu sicer ne bilo moči potem primerno postopati, niti uspešno voditi pravde in razpravno gradivo predelavati za razsodbo. Pravosodna uprava je spoznala resničnost vsega tega in zato je tudi poskrbela za dobro izvežbanje mladih ljudi, ki se pripravljajo za sodniški poklic, in izdala odredbe, da se — kakor pravi dotična naredba — utrdi in izpopolni njih pravoslovno izobraževanje, da se napotijo do jednotnega in praktičnega razumevanja prava in pravnega življenja in se priuče, zanesljivo ravnati z materialnim pravom in je vporabljeni na razmere življenja, katere pridejo pred sodišče.

Toda težkoče, katere bodo v prvem času nastajale, dajo se premagati. Pravosodna uprava sama je pomnožila sodniška mesta, uvedla nov poslovni red, kateri sodniku odvzema množine nižjega dela in ga vrača njegovemu pravemu poklicu, in z vsem tem storila, kar je bilo v njeni moči, da bi se obnesla tako važna reforma. Naša dolžnost pa je, krepke in resne volje, strpljivo in vztrajno, z vso svojo močjo ter žrtvovanjem časa in truda dosežati, da se nove naprave in načela kmalu vkoreninijo in izborna prestanejo preskušnjo prakse. Da se ta nada gotovo izpolni, to mi jamči izborni in neustrašni sodniški stan naše ožje domovine Kranjske, čigar dobro ime se, tako upam, izvrstno obnese tudi v tej najhujši dobi prehoda. In plačilo za trud tudi ne izostane. Ne mislin pri tem na materialno plačilo, temveč na višje, idejalno plačilo, namreč na zavest, da smo izpolnili dolžnost, in na zadovoljivo čutstvo, da smo tudi mi pripomogli k blaženim sadom dobrega pravosodja. Zakaj, ako se razumno vporablja nove naprave, ne

bodo izostali dobri učinki v družabnem in gospodarskem življenju. Javnost in ustnost dvigali bodeta splošno pravno samozavest in prognali nezaupnost do pravosodja, ki se je radi tajnosti dosedanjega postopanja pokazala tu in tam; hitro in dobro pravosodje bode jačilo kredit in tako krepilo trgovino.

Pa tudi v drugem pogledu bode novi civilnopravdni red blaženo uplival, in sili me notranji čut, omeniti tudi tega. Civilnopravdni red obvezuje stranko, da resnično in popolno izpoveda dejanske okoliščnosti, ki so potrebne za utemeljevanje njenih predlogov. Čeprav kršenje te dolžnosti ne povzroči neposredne pravne škode, vendar ta zakonova zahteva ni samo akademičnega pomena. Nje važnost sega na polje morale. Ako zakon brani, da bi laž, pačenje in taježje resnice stopalo v posvečeni hram Themide, tedaj se bo onim, ki kršijo to prepoved, zagovarjati pred lastno vestjo. Tako bo novi pravdni red, dvigajoč se na temelji zvestobe in vere, šola resnicoljubja, brez katerega ni misliti rednega občejanja med ljudmi.

Pa dosta besedij! Spominjajmo se gesla našega prevzvišenega vladarja »Viribus unitis« in nastopimo sedaj brez omahovanja in polni najboljših nazorov naše delo, in dobri uspehi gotovo ne izostanejo. V to pomozi Bog!

Konečno smo še dolžni, da na denašnjem svečanostnem sestanku izrečemo najtoplejšo hvalo genijalnemu stvaritelju pravnih zakonov in vsem onim, ki so delovali pri reformi pravosodja. Naša najpokornejša in najspoštljivejša zahvala gre pa zaščitniku prava in Najvišjemu sodniku, našemu najmilostnejšemu Gospodu in cesarju, pod čigar preskrbnim vladanjem se je zvršila velika reforma. Prosim torej velečastno skupščino, da se pridruži mojemu vzkliku: »Njegovemu Veličanstvu cesarju — Slava!«

